ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації Петращук Мирослави Олесандрівни на тему: «Феноменологічний підхід до розв'язання біоетичних проблем у міждисциплінарному контексті», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету

Рецензована кваліфікаційна наукова праця присвячена актуальній тематиці на перетині феноменології та біоетики. І хоча ці дослідницькі сфери початково виникли в межах різних інтелектуальних традицій – філософії та медицини, наприкінці XX століття вони не лише розвивалися синхронно, а й взаємно впливали одна на одну, оприявнюючи глибинний зв'язок між життям тіла і суб'єктивним досвідом життя в тілі. Феноменологія актуалізує проблеми внутрішнього переживання викликів, з якими людина стикається на тілесному рівні, що особливо загострюються в умовах посилення технологізації медицини, а від так і об'єктивації людини, дегуманізації процесу лікування. Біоетика, завдяки феноменології, виявляє протилежні тенденції – до гуманізації, повернення людині у статусі пацієнта суб'єктності, що передбачає визнання її гідності, свободи волі, вибору, ухвалення рішень тощо.

Попри значний потенціал феноменологічного підходу для вирішення біоетичних проблем, які не знайшли свого розв'язання ні з погляду деонтології, ні з позиції утилітаризму, і зростання зацікавлення в його застосуванні з обох боків (медицини «з людським обличчям» і «прикладної» філософії), потреба в обґрунтуванні такої спроможності не тільки не зникає, а й відчувається з новою силою. Поставлена в дисертаційній праці мета, обрані об'єкт, предмет і завдання дослідження слугують розвитку теоретичних

утримання від суджень та упереджень і зосередження на безпосередньому досвіді. Це дозволило поглибити розуміння етичних дилем і окреслити шляхи до їхнього розв'язання. Також широко використовувався герменевтичний метод. По-перше, з метою інтерпретації використаних у дисертації текстів інших авторів, результатів досліджень, по-друге, задля виявлення й розкриття біоетичних сенсів релевантних форм людського досвіду.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Головне завдання дослідження – розвиток феноменологічної біоетики як міждисциплінарної галузі знань і практики, здатної інтегрувати філософські, медичні та етичні аспекти життя. З цією метою сформульовано низку конкретних пунктів на шляху до його розв'язання: переосмислення сутності феноменології як методу, зокрема, її ключових принципів (епохе, редукція та ін.), визначення їх релевантності для біоетики; аналіз інтерпретацій феноменології під час її застосування до розгляду біоетичних проблем, враховуючи класику та сучасність і актуальні типології феноменологічної біоетики; визначення «слабких місць» феноменологічного підходу до біоетики крізь призму критичних зауважень з боку натуралізму й інших філософських напрямків, а також її обмежень і проблем, які постають у практиці застосування феноменології в конкретних біоетичних ситуаціях; аналіз феноменологічної інтерпретації тілесності, зокрема концепції «живого тіла» (нім. der Leib) та «фізичного тіла» (нім. der Körper), а також їх взаємозв'язку та ролі тіла як медіума досвіду; порівняльний аналіз модусів здоров'я, нездужання та хвороби, з фокусом уваги на специфіці переживання власного тіла в кожному з цих станів, а також їхнього впливу на сприйняття світу; розкриття значення моторошного досвіду у контексті тілесного відчуження, досліджуючи міждисциплінарні контексти поняття моторошного, та звертаючись до його феноменологічно-біоетичного значення; визначення поняття страждання, з урахуванням його різних

підвалин такого міждисциплінарного синтезу, розширення й уточнення понятійного апарату феноменології, визначення його специфіки в контексті біоетики, аналіз сфер застосування феноменології як методу в біоетиці загалом і для розв'язання окремих проблем, зокрема на стику життя і смерті.

Тема дослідження обрана в рамках науково-дослідної роботи кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Ціннісно-смисловий потенціал філософії і науки: пошук відповідей на виклики 21 століття» (№ держреєстрації 0120U102712).

Предметна сфера біоетики окреслюється на перехресті природного (дійсного) й нормативного (належного) вимірів буття, що в методологічному плані актуалізує проблему протиставлення науки й філософії, з їх фокусом уваги на протилежних гносеологічних полюсах: об'єкті та суб'єкті. Водночас минуле століття характеризується зближенням природничо-наукової й гуманітарно-наукової парадигм, їх взаємодією в науках про людину. Гуманітаристика, яка вивчає специфічно людські форми буття (мову, історію, право, мистецтво тощо) тяжіє до ширшого використання методів математичного природознавства, виявлення й опису об'єктивних параметрів своїх предметів дослідження, медицина, психологія та інші науки, які вивчають людину як частину природи, враховують її суб'єктну «природу». Феномен міждисциплінарності актуалізує питання про переваги й ризики, які виникають у цих інтеграційних процесах.

Мета дисертаційного дослідження – комплексне розкриття потенціалу феноменологічного підходу для розв'язання біоетичних проблем у міждисциплінарному контексті.

Об'єкт дослідження – феноменологічний підхід в біоетиці.

Предмет дослідження – потенціал феноменологічного підходу для вирішення біоетичних проблем у міждисциплінарному контексті.

Методологія дослідження. Разом із загальнонауковими методами (аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, узагальнення тощо) під час дослідження застосовано такі методологічні інструменти феноменології, як

аспектів і форми, а також критеріїв для розмежування страждання та болю у світлі феноменологічної традиції; феноменологічний аналіз буття-до-смерті, темпоральних і наративних аспектів смерті та смертності, а також пов'язаних з цим етичних проблем; розгляд людської вразливості (з прикладами дитинства та старості як її непатологічних форм) в інтерсуб'єктивному контексті з урахуванням турботи й обов'язку піклування про інших; феноменологічна критика технологічного обрамлення медичної практики на прикладах етичних дилем, пов'язаних з абортом, евтаназією та трансплантацією органів, й аналіз ризиків знецінення людського досвіду та втрати емпатії в умовах технологізації медицини; переосмислення емпатії з позицій феноменології; дослідження спроможності феноменологічної біоетики (її герменевтичної течії) стати способом подолання герменевтичної несправедливості та ін.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертанткою, та їх новизна.

Основні дисертаційні положення і висновки містять елементи наукової новизни та розширюють предметне поле дослідження як феноменології, так і біоетики.

Уперше:

- експліковано концептуальний зміст сучасних філософських дискусій щодо адаптації феноменологічного підходу до осмислення та розв'язання біоетичних проблем і виявлено тенденцію до філософсько-методологічної критики традиційних феноменологічних методів (класичного – Гуссерлевого, екзистенційно-герменевтичного, з акцентом на тілі, наративного). Це дозволяє уникнути догматизму у формулюванні принципів ціннісного регулювання сфер охорони здоров'я та добробуту людини.

Уточнено:

- поняття феноменологічно зрозумілої тілесності (як єдності живого та фізичного) в контексті біоетики, зокрема його значення для

розуміння досвіду нездужання, страждання, відчуження та наслідків медичних втручань;

- розуміння феномену емпатії з врахуванням його класичної та сучасної феноменологічної інтерпретації. Обґрунтовано розуміння емпатії як здатності до розуміння та співпереживання іншому, не нехтуючи при цьому власною ідентичністю та автономією. Теорія емпатії, обґрунтована на принципах феноменології, допомагає уникнути пасток емоційного вигорання та професійної деформації, зокрема в медичній практиці;
- роль концепції життєвого світу в розумінні та вирішенні біоетичних проблем.

Набуло розвитку:

- визначення базових критеріїв розмежування дефініцій болю та страждання;
- розуміння феноменологічного підходу як перспективного гуманізуючого проєкту у сфері біомедичної етики.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Представлений текст дисертації репрезентує дослідження комплексного характеру з широким спектром поставлених наукових питань, обґрунтованість відповідей на які та достовірність викладених наукових положень, висновків і рекомендацій зумовлена чітко визначеним філософсько-науковим апаратом, відповідними теоретичними засадами й методологічними інструментами, проведеним аналізом сучасної наукової літератури, врахуванням різних варіантів і рівнів інтерпретації джерел, зверненням до суб'єктивного й інтерсуб'єктивного досвіду.

Дисертація є самостійною, цілісною і завершеною працею, виконаною з додержанням стандартів академічної доброчесності. У ній немає текстових запозичень без посилання на джерело.

Відповідно до результатів перевірки програмою TURNITIN, дисертаційна робота є оригінальною на 97%, тож має високий ступінь оригінальності.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувачки, її особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності дисертантки з результатами наукових досліджень інших учених.

Дисертанка М. Петращук має високий рівень теоретичної підготовки, що засвідчено засвоєнням відповідних компетентностей і програмних результатів освітньо-наукової програми «Філософія» зі спеціальності 033 Філософія в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича та підтверджено характеристиками виконаної кваліфікаційної наукової праці: комплексністю, системністю, цілісністю та опорою на сучасні, релевантні обраній темі, дослідження інших авторів, наявністю елементів наукової новизни. Текст дисертації дозволяє констатувати належну обізнаність дослідниці з науковим дискурсом з проблеми, її вміння аналізувати, інтерпретувати, порівнювати й узагальнювати наявні філософські ідеї, теорії та підходи, добирати й використовувати відповідні меті, об'єкту і предмету дослідження методи, проблематизувати й критикувати наявні теоретичні позиції, виявляти тези, які потребують уточнення, поглиблювати й розширювати філософські знання.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які захищаються, зроблені і сформульовані дисертанткою особисто.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Наукова цінність дисертації полягає у внеску в розвиток феноменологічної біоетики як міждисциплінарної галузі знань і практики, здатної інтегрувати філософські, медичні та етичні аспекти життя і здоров'я людини. Результати дослідження дозволяють поглибити розуміння феноменологічного підходу та його можливостей для вирішення біоетичних проблем, а також сприяють формуванню нових концепцій та методів у цій галузі. Дисертація збагачує теоретичні уявлення про такі ключові поняття

біоетики, як «тілесність», «здоров'я», «хвороба», «нездужання», «моторошний досвід», «біль» і «страждання». Феноменологічний аналіз цих понять дозволяє розширити та поглибити їх розуміння з урахуванням живого досвіду та структур буття-у-світі. Поглиблено розуміння етичних дилем, пов'язаних з початком і кінцем життя та ролі біотехнологій у цих процесах.

Робота містить рекомендації щодо ширшого використання феноменологічного підходу в медичній практиці, зокрема, в паліативній допомозі, психотерапії, лікарсько-пацієнтських стосунках. Результати дослідження можуть бути використані для покращення комунікації між медичними працівниками та пацієнтами, а також для створення більш гуманних та емпатичних умов медичної практики. Результати дослідження можуть бути використані під час впровадження феноменологічних ідей і методів в освітні програми для медиків, біоетиків та інших фахівців у галузі охорони здоров'я, що дозволить сформувати у майбутніх медичних працівників більш глибоке розуміння людського досвіду й етичних аспектів медичної діяльності.

7. Використання результатів роботи.

Теоретичні положення та висновки дисертації можна використовувати в освітньому процесі: для розробки робочих програм з навчальних дисциплін «Феноменологія», «Біоетика», «Етика та загальнолюдські цінності» та ін. Викладені в дисертації результати дослідження сприяють міждисциплінарному синтезу знань і навичок з філософії, етики та медицини як задля загальної цілі – гуманізації сфери охорони здоров'я, так і в конкретних випадках етичної експертизи.

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувачки в публікації.

Основні матеріали дослідження висвітлені у трьох одноосібних наукових працях дисертантки, опублікованих у наукових виданнях, які входять до переліку фахових видань України з філософії, а також у чотирьох тезах виступів у збірниках матеріалів всеукраїнських і

міжнародних науково-практичних конференцій, одні з яких – у співавторстві (головні ідеї і 80% тексту належать дисертантці).

Результати перевірки тексту дисертації з використанням антиплагіатної системи TURNITIN показали 3% схожості з джерелами з Інтернету. Робота відповідає принципам академічної доброчесності.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Петращук, М. (2023). Феноменологічне розуміння моторошного досвіду: біоетичний контекст. Культурологічний альманах, (3), 184–187.

2. Петращук, М. (2024). Прикладний потенціал феноменологічного розуміння смерті та смертності. Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Філософія» (25), 21-23.

3. Петращук, М. (2025). Феноменологічна візія початку та кінця життя: біоетичний контекст. Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Філософія» (27), 36-39

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Петращук М., Радзиняк Т. Феноменологічна ревізія понять здоров'я та хвороби. Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Частина І. – К.: КНУБА, 2021. – С. 136-139

2. Петращук М. ЕксплікаціяЕкспілкація поняття страждання крізь призму феноменологічної традиції в біоетиці/ Молодіжна наука заради миру та розвитку: зб. Матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (9-11 листопада 2022 року, м. Чернівці). Чернівці: Чернівец. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2022, С. 218-221. с.

3. Петращук М. Феноменологічне тлумачення тіла та тілесності: біоетичний контекст / «Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук: зб. матеріалів Всеукраїнської молодіжної конференції (2-3 березня 2023 року, м. Чернівці). Чернівці: Чернівец. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2023, С. 32-35 с.

4. Петращук М. О. Феноменологічне розуміння поняття емпатії: біоетичний контекст / Молодіжна наука заради миру та розвитку: зб. Матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (8-10 листопада 2023 року, м. Чернівці). Чернівці: Чернівец. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, С. 206 -209 с.

9. Оцінка мови і стилю дисертації.

Мова дисертації відповідає нормам української літературної мови, передусім її наукового стилю з урахуванням специфіки філософської термінології, та вимогам сучасного українського правопису. Дисертація характеризується змістовністю, логічністю та послідовністю викладу, точністю формулювань.

Структура дисертації, композиція розділів відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Основні теоретичні положення та висновки є несуперечливими та обґрунтованими за допомогою аргументів і прикладів.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертації М. Петращук за своїм спрямуванням, теоретичним характером положень наукової новизни та практичним значенням відповідає спеціальності 033 Філософія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

11. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації.

Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць авторки, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури, відповідає чинним нормативним вимогам щодо оформлення дисертації.

12. Рекомендація дисертації до захисту.

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри філософії та культурології філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «18» лютого 2024 р. (Протокол № 8) дисертацію Петращук Мирослави Олександрівни «Феноменологічний підхід до розв’язання біотичних проблем у міждисциплінарному контексті» рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія галузі знань 03 Гуманітарні науки. (Рішення ухвалено членами науково-педагогічного колективу кафедри одноголосно).

Голова засідання,
доктор філософських наук,
доцент кафедри філософії
та культурології — Олександр БРОДЕЦЬКИЙ

18 лютого 2025 р.

Підпис ______ засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
"__" __ 02 ____